

Міністерство освіти і науки України
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного (Україна)
Амбіс університет (Чеська Республіка)
Словацька асоціація якості (Словаччина)
Вінницький національний аграрний університет (Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Державний податковий університет (Україна)
Західноукраїнський національний університет (Україна)
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Україна)

***АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ***

Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції

17-18 лютого 2025 року

Запоріжжя
2025

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University (Ukraine)
Ambis University (Czech Republic)
Slovak Association for Quality (Slovakia)
Vinnytsia National Agrarian University (Ukraine)
State University «Zhytomyr Polytechnic» (Ukraine)
State Tax University (Ukraine)
West Ukrainian National University (Ukraine)
Semyon Kuznets Kharkiv National University of Economics (Ukraine)**

***ACTUAL ISSUES OF FINANCIAL INCLUSION IN THE CONDITIONS
OF DIGITALIZATION OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS: EUROPEAN
VECTOR, CHALLENGES AND PROSPECTS***

*Collection of materials of the II International Scientific and Practical
Conference*

February 17-18, 2025

***Zaporizhzhia, Ukraine
2025***

Яцина В. В.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Кочетова Т. І.

доцент кафедри обліку і фінансів
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ ТА СТАН ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ

Початок війни і введення воєнного стану 24 лютого 2022 року призвели до економічного спаду, що обумовлений втратами ринків збуту, порушеннями логістичних ланцюгів та еміграцією робочої сили. Ці фактори спричинили девальвацію гривні та збільшення бюджетного дефіциту серед інших економічних труднощів. Незважаючи на ці виклики, українська банківська система продовжує виконувати важливу роль у підтримці національної економіки та забезпеченні потреб держави, бізнесу і населення. Відзначено, що ці обставини разом із заходами НБУ мали суттєвий вплив на доступність та структуру ресурсної бази банків.

До кінця 2021 року банківський сектор України зазнав значної стабілізації, і Національний банк України (НБУ) почав пом'якшувати раніше застосовані інструменти монетарної політики, продовжуючи розвивати програми пільгового кредитування для стратегічно важливих галузей економіки. Завдяки цьому на кінець року сектор досяг рекордного прибутку у розмірі 77,5 млрд грн. Проте після початку повномасштабної агресії Росії 24 лютого 2022 року економіка України зазнала серйозних втрат, що становили близько 35 % від ВВП за 2022 рік. Окрім того, за оцінками Київської школи економіки, збитки від руйнувань інфраструктури через військові дії і терористичні акти на листопад 2023 року склали 150 млрд дол. США.

Як видно з вищезазначених даних, за 2022 рік відзначався значний приріст питомої ваги депозитів, тоді як інші складові ресурсної бази банків не зазнали

суттєвих змін. За графіком на рис. 1 можна спостерігати динаміку основних компонентів ресурсів банків за період 2020-2022 років. Важливо також зазначити, що хоча тенденція до збільшення питомої ваги депозитів продовжувалась у 2023 році, темпи цього зростання сповільнилися: з 35 % у 2021 році до 25 % у 2022 році та 13 % за перші 9 місяців 2023 року. Динаміка за останні кілька місяців представлена на графіку нижче. Окремо виділено зобов'язання банків, що включають залучені кошти від юридичних та фізичних осіб. В цілому, істотних змін у структурі цих показників за останній час не спостерігається, як видно з рис. 1.

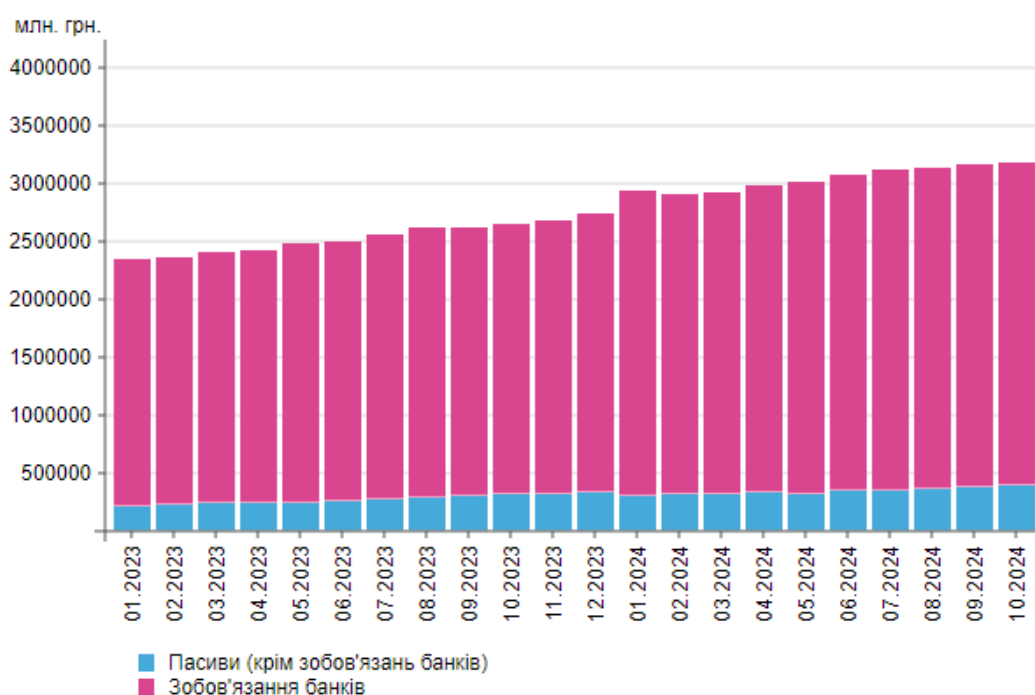

Рис. 1. Зобов'язання банків [1]

Аналізуючи динаміку структури депозитів, що показано на рис. 2, можна помітити, що найбільше зростання попиту спостерігається з боку домашніх господарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства. Цей тренд зумовлений підвищеним попитом на депозитні продукти комерційних банків, що стало результатом введення НБУ з 13 березня 2022 року вимоги надання підтверджуючих документів при вивезенні громадянами за кордон готівкових валютних цінностей на суму понад 10 тис. євро. Це викликало попит на депозитні послуги банків, оскільки населення шукало спосіб зберегти вільні кошти, не маючи

доступу до інших доступних варіантів.

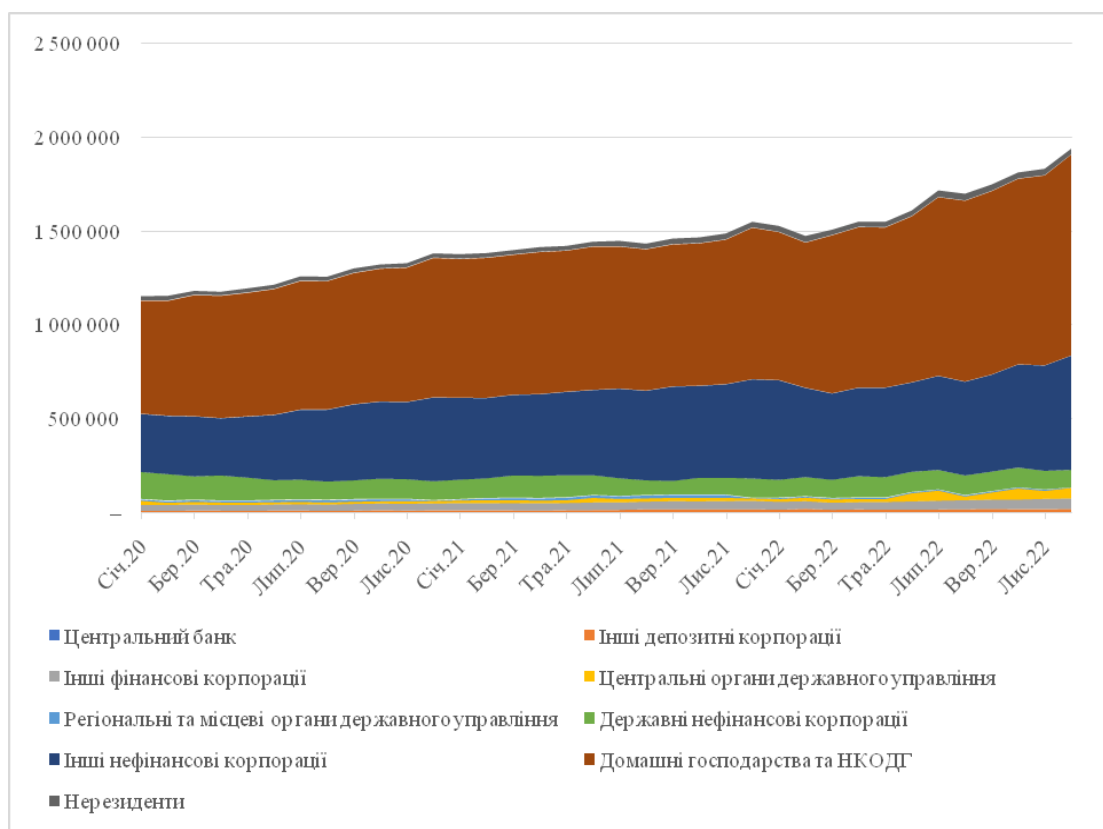

Рис. 2. Динаміка структури депозитів банківської системи України [1]

Ще одним фактором, що сприяв збільшенню депозитів у банківській системі, стала міграція клієнтів між банками в умовах воєнного стану. Це було обумовлено як необхідними змінами, такими як переселення клієнтів, так і бажанням деяких з них диверсифікувати свої вклади або обійти обмеження на купівлю валюти, використовуючи карткові рахунки інших банків.

Протягом перших шести місяців війни банки також збільшили розмір резервів за зобов'язаннями та інших фінансових зобов'язань на 22,6 % та 18,4 % відповідно. Крім того, НБУ продовжував надавати значні суми коштів у вигляді бланкового рефінансування, що сприяло підтримці ліквідності банківської системи. Уже станом на 25 лютого 2022 року НБУ виділив рефінансування в розмірі 51,5 млрд грн, яке отримали 30 банків. У березні 2022 року рефінансування отримали 29 банків на загальну суму 36,9 млрд грн, а в другому кварталі сума рефінансування склала 14,4 млрд грн, з яких 3 млрд грн отримав ПАТ АБ «Південний» у червні 2022 року.

Аналіз структури активів показує поступове зростання коштів на депозитах, повільне збільшення інвестицій у цінні папери та стабільність обсягу кредитування. Це явище зумовлене не лише загальним збільшенням вільних ресурсів, а й результатом поступової антиінфляційної монетарної політики НБУ в післявоєнний період. Окрім підвищення облікової ставки, НБУ також тричі збільшував нормативи обов'язкового резервування.

У порівнянні з іншими розвиненими країнами, кількість нормативів ліквідності значно менша, що можна продемонструвати на кількох прикладах в таблиці 1. Більшість додаткових показників ліквідності з іншими строками обчислюються та контролюються безпосередньо самими банками, а від регуляторів надаються лише рекомендовані (орієнтовні) значення окремих показників. Це надає банкам більшу гнучкість у керуванні структурою своїх ресурсів. Також важливо враховувати досвід США, де нормативи застосовуються по-різному для різних банків, зокрема, в окремі періоди вимоги значно відрізнялись для системно важливих банків та банків з великою клієнтською базою, розташованих у великих містах, порівняно з менш значними установами. Отже, управління ліквідністю буде більш адаптованим до конкретних умов, що дасть можливість менш значним банкам ефективніше використовувати свої ресурси [1].

Таблиця 1

Нормативи ліквідності банків, що застосовуються в окремих країнах світу

Країна	Показник	Методика розрахунку	Нормативне значення
Франція	Норматив ліквідності	Співвідношення активів, розміщених терміном до трьох місяців, до депозитів до запитання, строкових депозитів та інших коштів, залучених на три місяці	Щоквартально >60
Великобританія	Норматив ліквідності	Співвідношення готівкових коштів, залишків на рахунку Ностро, депозитів до запитання і терміном на один день, цінних паперів та придатних до переобліку векселів до залучених коштів	Щомісячно, >12.5
Німеччина	Норматив короткострокової ліквідності	Співвідношення короткострокових і середньострокових вкладень (до чотирьох років) до залучених ресурсів до чотирьох років та ощадних вкладів	Щомісячно, 100

	Норматив довгострокової ліквідності терміном понад чотири роки	Співвідношення довгострокових активів терміном розміщення понад чотири роки до залучених коштів	
--	--	---	--

Таким чином, згідно з міжнародним досвідом управління ліквідністю, в більшості розвинутих країн основними засобами централізованого регулювання ліквідності банків є операції на відкритому ринку та контроль за ставкою рефінансування, що дозволяє проводити більш гнучку грошово-кредитну політику. Водночас в Україні та країнах колишнього СРСР основним методом є дотримання обов'язкових нормативів ліквідності, оскільки банки не активно використовують кредити центрального банку, а рівень розвитку фінансових ринків залишається низьким.

Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 01.02.2025).

2. Еркес О., Гордієнко Т. Нові нормативи ліквідності в системі ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. № 20. С. 635 – 642.